

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Бабяк Ольги Олексіївни

«Психологічні особливості міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія

Важливу роль у соціальному становленні кожного індивіда відіграє його здатність встановлювати й підтримувати відносини з іншими людьми. На різних етапах розвитку міжособистісна взаємодія має різні цілі й предмет, але завжди - важливе значення в особистісному та соціальному розвитку індивіда. Особливий вплив міжособистісних стосунків чинять на процес особистісного та соціально-комунікативного розвитку підлітків, із затримкою психічного розвитку зокрема.

Вітчизняна і зарубіжна спеціальна психологія накопичила достатній досвід формування у дітей із затримкою психічного розвитку адекватної поведінки, її довільності та цілеспрямованості; розвитку особистісних компонентів і подолання їх інфантильності; подолання труднощів у навчанні. В останні роки науковцями наголошується важливість ефективної соціалізації цих дітей, включення їх у загальноосвітнє навчально-виховне середовище, у зв'язку з чим проблема розвитку міжособистісних стосунків, набуття соціального статусу в їх ієрархії набуває особливої актуальності.

Автор рецензованої дисертації розкриває важливу для спеціальної психології проблему формування міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку. Хоча, в психолого-педагогічних дослідженнях є певні передумови для вирішення цієї проблеми, багато аспектів, у зв'язку із змінами у соціальних взаємовідносинах, активним впровадженням інклюзивного навчання, залишаються розробленими недостатньо.

Заслугує на увагу той факт, що дисертантка обрала для вивчення дітей підліткового віку. Це важливо, оскільки саме в підлітковому віці від ступеня залученості до колективу однолітків, успішності в міжособистісних стосунках, високого соціометричного статусу залежить не тільки гармонійний особистісний розвиток, а й когнітивний і соціально-комунікативний.

Дисертанткою чітко визначені об'єкт, предмет та мета дослідження, визначені конкретні завдання, які були повністю реалізовані.

Для вирішення поставлених завдань здійснено аналіз та узагальнення значної кількості теоретичних джерел з теми дослідження, достатню частину з яких складають зарубіжні статті та першоджерела. У першому розділі дисертаційного дослідження представлено аналіз наукових концепцій та підходів до визначення понять «міжособистісні стосунки» і «мала група», їх структури; розкрито особливості розвитку міжособистісних стосунків у шкільному віці, підлітковому зокрема; визначено основні структурні компоненти моделі дослідження міжособистісних стосунків у підлітків із ЗПР – поведінковий, афективний, когнітивний; описано передумови розвитку міжособистісних стосунків підлітків із ЗПР.

Дослідниця переконливо доводить, що для підлітків із затримкою психічного розвитку характерна слабкість саморегуляції, неадекватність емоційного реагування, затримка у формуванні соціальних потреб, що негативно позначається на формуванні гармонійних міжособистісних стосунків.

У другому розділі роботи представлено завдання і зміст констатувального експерименту, здійсненого у відповідності з розробленою моделлю вивчення міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку. Застосування діагностичних методик, спрямованих на вивчення поведінкового, афективного та когнітивного компонентів міжособистісних стосунків свідчить про комплексність і системність у визначенні стану їх сформованості в підлітків із ЗПР. Автором було використано різні методи дослідження окресленої проблеми, що дозволило висвітлити її у різних аспектах.

Результати проведеного дисертанткою констатувального експерименту засвідчили недостатні рівні сформованості міжособистісних стосунків у

підлітків із ЗПР. Дослідниця не тільки констатує значну різницю у показниках дітей із нормальним розвитком та затримкою психічного розвитку, а й демонструє кількісні та якісні відмінності у стані афективного, когнітивного та поведінкового компонентів їх міжособистісних стосунків, аналізує ймовірні причини їх недостатнього розвитку. У якості позитивного, хочеться відмітити представлений математичний аналіз отриманих даних, результати якого дозволили не тільки встановити взаємозв'язки та взаємовплив між досліджуваними явищами, а й представити різні типи у виконанні завдань, рівні та групи дітей. З урахуванням означеного, результати констатувального дослідження засвідчили низькі рівні взаємодії, недостатність умінь оцінювати якості людини, низьку потребу в міжособистісному спілкуванні та встановленні міжособистісних контактів, які негативно впливають на формування міжособистісних стосунків підлітків із затримкою психічного розвитку.

На підставі даних констатувального дослідження, а також теоретичного аналізу проблеми, у третьому розділі, дисертантка описує особливості реалізації та зміст методики формування міжособистісних стосунків підлітків із затримкою психічного розвитку; представляє теоретичні підходи, на ґрунті яких методику розроблено. Слід зазначити, що зміст зазначеної методики логічно відповідає представленій попередньо моделі дослідження, у відповідності з якою здійснено вивчення міжособистісних відносин підлітків із ЗПР на констатувальному етапі. У роботі представлено інтерактивний тренінговий підхід у розвитку зазначених відносин, поетапність його застосування у відповідності з провідними компонентами – поведінковим, афективним та когнітивним. Особливо імponує ретельне представлення ігор та вправ, використаних у формувальній методиці. На нашу думку, їх характеристика збагатила зміст розробленої методики і доводить її прикладну спрямованість.

Представлені результати контрольного експерименту переконливо свідчать про ефективність формувальної методики: у дітей експериментальної групи виявлено зростання рівнів сформованості компонентів міжособистісних стосунків; констатовано якісні та кількісні зміни у стані всіх компонентів міжособистісних стосунків підлітків із ЗПР.

Представлені у роботі висновки відповідають поставленим завданням і свідчать про їх вирішення у процесі експериментальної роботи.

Автореферат відображає основний зміст дисертації, оформлений відповідно до вимог, які пред'являє Міністерство освіти і науки України до досліджень такого роду. Додатки до основного тексту переконливо його ілюструють.

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи Бабяк О.О. в цілому, варто зробити декілька зауважень.

1. Представлений теоретичний аналіз літературних джерел, здійснений дисертанткою, є змістовним та вагомим, водночас, робота, на нашу думку, тільки б виграла, якби автор частіше висловлювала власний погляд у характеристиці ключових понять дослідження: міжособистісних стосунків підлітків, співвідношення різних компонентів у їх структурі, ролі малих груп у розвитку міжособистісних стосунків підлітків із ЗПР тощо.

2. У другому розділі дисертації представлено результати експериментального дослідження афективного компонента міжособистісних стосунків, в аналізі якого дисертантка визначає у якості ключового поняття «соціовалентність». Водночас, у теоретичному розділі не зазначає, яку роль, у контексті дослідження, соціовалентність відіграє у міжособистісних стосунках, недостатньо описує критерії її діагностики в методиці констатувального експерименту. Необхідність вивчення деяких аспектів дослідження афективного компонента є, на нашу думку, недостатньо обґрунтованою.

3. Враховуючи зміст та завдання кожного етапу методики формування міжособистісних стосунків підлітків із ЗПР, вважаємо, що доцільнішим було б об'єднання усіх вправ та завдань, спрямованих на розвиток уявлень про емоції, здатності їх впізнавати в різних комунікативних ситуаціях, у методиці формування афективного компонента міжособистісних стосунків. Це дозволило б підсилити зміст зазначеного етапу формувальної методики.

Однак висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Бабяк О.О. Дисертаційна робота, відповідає

вимогам МОН України, які пред'являються до кандидатських дисертацій. Автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія. У цілому, дисертаційна робота Бабяк О.О. є завершеним самостійним дослідженням, актуальним у науково-теоретичному та практичному аспектах.

Таким чином, дисертаційне дослідження Бабяк Ольги Олексіївни **«Психологічні особливості міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку»** відповідає вимогам МОН України, які пред'являються до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, а його автор – Бабяк О.О., заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.08 – спеціальна психологія.

Офіційний опонент

доцент, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри логопедії
факультету корекційної педагогіки
та психології Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Мартиненко І.В.

